

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Gorazd Zupančič

Mentor: Izredni profesor dr. Vlado Miheljak

**VREDNOSTNE ORIENTACIJE SLOVENSKE MLADINE V
DEVETDESETIH LETIH**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2005

KAZALO;

1	UVOD	3
2	OPREDELITEV POJMA MLADINE	5
3	PRIZNANJE MLADINE V 20. STOLETJU	7
3.1	SLOVENSKA MLADINA OD LETA 1945-1965	9
3.2	SLOVENSKA MLADINA OD LETA 1965-1985	10
3.3	SLOVENSKA MLADINA OSEMDESETIH LET	10
3.4	SOCIALNI MORATORIJI MLADOSTI.....	11
4	VREDNOTE MLADIH V DVAJSETEM STOLETJU IN POJEM VREDNOT	14
4.1	DEFINICIJA VREDNOT	14
4.2	SPREMEMBE VREDNOT PRI MLADIH ZARADI PROCESA MODERNIZACIJE	16
5	VREDNOTE MLADINE DEVETDESETIH	19
5.1	RAZISKAVE VREDNOT SLOVENSKE MLADINE.....	19
5.2	TENDENCA K POSTMATERIALISTIČNIM VREDNOTAM	22
5.3	ODNOS DO IZOBRAŽEVANJA	24
5.4	ODNOS DO RELIGIJE.....	25
5.5	ODNOS DO POLITIKE	27
5.6	KONSERVATIVIZEM PRI MLADINI.....	30
5.7	TRADICIONALIZEM PRI MLADINI.....	31
5.8	ETNOCENTRIZEM PRI MLADINI.....	32
5.9	STALIŠČA DO RAZLIČNIH ŽIVLJENJSKIH PODROČIJ	33
5.10	POTROŠNIŠTVO.....	35
5.11	POMEN DRUŽBENO KOREKTHIH VREDNOT IN PROBLEMI SODOBNE MLADINE PRI PROCESU INDIVIDUALIZACIJE	39
6	SKLEP	41
7	LITERATURA IN VIRI	43

1 UVOD

Dvajseto stoletje je bilo obdobje revolucij, novih radikalnih spoznanj na področju znanosti, tehnike, kulture, ideologije, umetnosti itd. Zgodila se je pa tudi revolucije, ki je krepko posegla v dojemanje in način življenja celotne družbe, zgodila se je revolucija mladih.

Mladost je obdobje med otroštvom ter odraslostjo, ki je bilo polno priznano šele v dvajsetem stoletju z razvojem industrijske družbe. Spoznanje o pomembnosti mladostništva za kasnejše zrelo, odraslo ter kvalitetno življenje je korenito spremenilo odnos družbe do mlade populacije. V Sloveniji so se v devetdesetih letih prejšnjega stoletja zgodile radikalne spremembe. Prišlo je do velikih političnih, družbenih, socialnih sprememb. Mladina seveda ni bila imuna na spremembe, temveč se je intenzivno odzvala na njih z opaznim prevrednotenjem vrednostnega sistema.

V svoji diplomski nalogi bom preučil spremembe vrednostnih orientacij slovenske mladine v devetdesetih letih prejšnjega stoletja. Nalogo bom pričel z opredelitvijo pojma mladine. Opredelitev mladine ni preprosta saj kot bomo videli v nadaljevanju definicija variira zaradi različnega socialna okolja, skupin in različni zgodovinskih danostih. V nadaljevanju se bomo osredotočili na razvoj mladine v dvajsetem stoletju, saj so spremembe in priznanje mladine v prejšnjem stoletju odločilno vplivale na družbeni status in vrednote mladine. Še posebno se bom osredotočil na slovensko mladino v Jugoslaviji. Modernizacijo mladine bom razložil z socialnim moratorijem. V naslednjem poglavju bom predstavil opredelitev pojma vrednot, vrste vrednot ter vpliv modernizacije na vrednostne sisteme.

V poglavitnem delu diplomske naloge se bom osredotočil na konkretne raziskave vrednot slovenske mladine, predvsem na najbolj referenčno in obširno raziskavo, Mladina 2000. Podrobno bom predstavil najvažnejše vrednostne sklope, odnos do religije, odnos do politike, opredelitve do konservativizma, etnocentrizma, tradicionalizma. Pogledali bomo tudi stališča mladine do različnih življenjskih področij. Mladina v Sloveniji se tako kot v drugih zahodnih državah nagiba k

postmaterialističnim vrednotam, kar si bomo tudi pogloblje pogledali. Vrednote mladine so se po razpadu Jugoslavije ter koncu socializma vsekakor korenito spremenile, na kakšen način pa v nadaljevanju. Veliko je tudi govora o tem, da je današnja slovenska mladina brez vrednot, trditev je kot bomo videli v naslednjih poglavjih pretirana.

2 OPREDELITEV POJMA MLADINE

Enotna ter splošno veljavna opredelitev mladine in mladosti ne ostaja, kajti opredeljevanje mladine naleti na probleme različnih socialnih skupin, neenakih zgodovinskih situacij, različnega socialnega okolja itd. Opredeljevanje mladine se v vsaki družbi oblikuje v skladu z njenimi potrebami, značilnostmi in ideologijo. Mladost je kompleksen družbeni, ideološki in simbolni konstrukt. Pojem mladine ter mladosti vključuje več dimenzij, ki se medsebojno prepletajo (Ule, 1996: 10):

- fazo v življenjskem poteku posameznika ali posameznice
- socialno skupino, ki jo označujejo določene oblike vedenja (v vsakdanjem življenju, kulturi, politiki itd.)
- nepopolni socialni status («neodraslost«)
- starostno kohorto ali zgodovinsko strukturirano generacijsko enoto
- idealni vrednotni pojem; npr mladostnost v smislu vitalnosti, duševne svežine in živahnosti

Mladost je tudi obdobje ko moramo zavzeti nek odnos do obdobja samega. Mladi si usvarijo stališča kam se umeščajo ali v otroštvo ali v odraslost. Vprašanje koliko časa si želijo bit mladi je eno glavnih elementov indentitete samega posameznika. Mladostnik se skozi »zrelost« svojih razmišljanj, motivov in dejanj distancira od otroštva, bolj kot je »zrel« bolj se približuje odraslosti. Pogoj za to početje je neodvisnost mladostnika od avtoritet, predvsem staršev, to neodvisnost pa lahko potrdi le pred drugimi odraslimi. Starši od mladostnika zahtevajo, da se vede v skladu z predstavami o odraslosti. Merila o predstavi odraslosti postavi okolica, mlada oseba na njih ne more vplivati. Glavna merila odraslosti so zaključek šolanja, ekonomska samostojnost, zaposlitev, ustvarjanje lastne družine. Mladi pa lahko tudi »pohitijo« v odraslost s tem, da se odpovejo mladostniški vlogi, to pa ima lahko negativne posledice (znižana socialna in materialna raven življenja in varnosti). Mladostnik je kljub določeni meri samostojnosti vedno pod takšno ali drugačno obliko socialnega nadzora. Upor ali izogibanje nadzoru in avtoritetam ima lahko izrazito negativne posledice. Mladi se od otrok razlikujejo po večji samostojnosti, saj ponotranjijo socialna vodila, ki jim »pomagajo« pri odraščanju, medtem, ko je otroke potrebno

bolj intenzivno voditi in sankcionirati. Nekateri zaradi tega to obdobje imenujejo »socialno otroštvo« (Ule, 1988: 10 – 12).

3 PRIZNANJE MLADINE V 20. STOLETJU

Pred nastopom postmoderne družbe je bilo za mladino značilno da je prestop v odraslost sinhron. Mladostniki so vse kriterije za odraslost dosegli istočasno. Ekonomsko, politično ter sociokulturno emancipacijo so namreč dosegli z zaključkom šolanja. Govorimo o klasičnem obdobju mladosti. Osrednjo vzgojo vlogo je imela družina, starši so bili učitelji in vzgojitelji. V tem obdobju je bila mladost v prvi vrsti priprava za odraslost, samo po sebi življenje mladih ni bila vrednota. Mladi so posledično težili k čimprejšnji vključitvi v svet odraslih.

Gillis J. R. (Gills, 1999) pravi da se je priznavanje mladosti kot posebnega, samostojnega življenjskega obdobja zgodilo konec 19. stoletja.

V začetki 20. stoletja je psiholog Stanley Hall v študiji z naslovom *Adolescenca* (1904) razvil koncept mladosti oziroma adolescence kot posebnega življenjskega obdobja. Trdil je, da je karakteristika mladine viharništvo, stres in upor mladine proti različnim avtoritetam. Adolescenca zajema obdobje ko mlada oseba ni več otrok a obenem tudi ni sprejeta v svet odraslih. Kot obdobje odraščanja velja za »oblikovalno«, saj v veliki meri determinira kasnejše odraslo življenje. Adolescenca se prične v puberteti, konča se pa ko posameznik »zasede« svoje mesto v družbi. Socializacija mladih se razlikuje glede na različne kulture ter družbe. V nekaterih družbah niti ne poznajo krizo identitete. Trajanje in konec adolescence (ter tudi delitev na faze odraščanja) je različno glede na kulturo in ideološkimi pomeni odraščanja. Tezo o kriznem obdobju mladosti je leta 1973 dalje razvijal Erik Erikson. Trdi, da je za krizo identitete v adolescenci značilno nasprotje med potrditvijo identitete in difuzijo identitete. Adolescenca je obdobje intenzivnega razvoja duševnih in telesnih sposobnosti, ki jo spremljajo večja pričakovanja družbe glede odločitev, dejanj in načinov sprejemanja socialnih vlog. Da pride do pozitivne razrešitve mladostniške krize mora posameznik/posameznica sprejeti samega sebe, saj se tako razvije ustrezna samopodoba, seveda mora pa tudi družba dati priznanje za njegova dejanja in ga podpirati pri prizadevanjih za samostojno vključitev mladih v družbo. Erikson vidi največjo nevarnost v izgubi identitete oziroma difuziji le te. Zaradi te krize lahko posameznih prehitro konča svoj samorazvoj ali pa se umakne v notranjost pred

vsako odločitvijo. Pomemben avtor raziskovanja adolescence je v novejšem obdobju James Marcie. Marcia je nadgradil Eriksonovo idejo krize mladostniške identitete, diferenciral jo je v model štirih identitetnih statusov adolescence: razvita identiteta, moratorij, privzeta identiteta, identitetna difuzija. Za mladostnike z razvito identiteto je značilno, da končajo svoje socialne obveznosti uspešno premagajo krizo identitete, imajo dobre odnose z svojimi starši in, da sami sprejemajo odločitve. Mladostniki z privzeto identiteto so prevzeli že narejeno identiteto, ponavadi od svojih staršev, krizo identitete razrešijo brez »raziskovanja. Mladostniki v moratorijskem statusu še iščejo svojo identiteto (imajo krizo identitete), so v raziskovalni fazi. Za mladostnike v statusu identitetne difuzije je značilna nedovršenost. V statusu identitetne difuzija poznamo dve vrsti posameznikov, prvi so apatični ter socialno izolirani, drugi pa so navidez socialno uspešni in površni. (Ule, 2003: 29-30)

V drugi polovici dvajsetega stoletja je prišlo do korenitih sprememb prehoda mladosti v odraslost. Bistveno vlogo za konstruiranje mladosti kot posebnega življenjskega obdobja je prodobivalo šolanje otrok in čedalje večje podaljševanje šolanja. Vse več mladih po zaključku adolescence zaradi podaljševanja izobraževanja ni vstopalo v odraslost. Med klasično mladost (adolescenco) in odraslost se je uvrstilo še eno obdobje imenovano postmladost ali postadolescenca. Postadolescenca nastopi po zaključku klasične mladosti (klasična mladost se umešča v obdobje po obveznem šolanju in zajema mladino med 15. in 19. let) in zajema obdobje med 20. in 24. let.

Postadolescenca se je kot specifično prehodno obdobje pojavilo predvsem zaradi podaljševanja šolanja. Izobraževalne in vzgojne institucije (šola, cerkev, vojska itd.) so postale poglavitne institucije ki so povezovalе družino in družbo, skozi čas je šola prevzela poglavitno vzgojno in nadzorno funkcijo. Šola nastopa kot neke vrste ideološki aparat države, ki ima legitimno pravico, da usmerja potek socializacije mladostnika in ga po potrebi tudi sankcionira. Šola neposredno v samem procesu šolanja nastopa kot posrednica ideoloških praks. Ideološkost v šolah je povezana z stopnjo ter vrsto šole tako, da posamezniki, ki dokončajo neko določeno šolanje pridobijo ideologijo, ki ustreza bodoči odrasli vlogi. Primarni dejavniki sprememb mladine tičijo v spremenjenih demografskih in ekonomskih razmerah.

Družina je izgubila izvajanje poglobitnega nadzora. »Poglobitne institucije, ki producirajo konstrukcijo mladine, so: šola in pedagoški odnos v njej, javni govor o mladini, znanstveni diskurz ter mladinska kultura in subkultura.« (Ule Nastran, 1996: 13). Pomembno mesto konstituiranja mladine imajo še informacijska sredstva. Ideološki pritisk na mladino, da sprejme svoj socialni položaj povzroči pri mladini reakcijo, gre za dvosmerni proces. Ideološka podoba mladine je rezultat ideološkega pritiska in reakcije mladih.

3.1 Slovenska mladina od leta 1945-1965

Povojno slovensko mladino se je vključevalo in podrejalo ideološkem projektu »graditve socializma«. Ideološki konstrukt je od mladine želel da bi neglede na socialni izvor, spol, kulturo ter narodnost sprejeli ideološko podobo o sebi kot »povojnih graditeljih«, šlo je za produktivistično integracijo. Mladino se je skušalo prepričati, da z svojim sodelovanjem pri obnovi države nadaljujejo revolucijo in gradijo boljšo prihodnost. Večina mladih se je identificirala z družbenim sistem predvsem zaradi izboljševanja materialnega standarda, velikih možnosti za izobraževanje ter zaposlitev. Mladi so se konformistično odzivali na pritiske države, saj so v dani družbi perspektivno gledali na prihodnost (to je bilo značilno za vse povojne države, ki so doživljale hiter razcvet).

Zaradi realnega sodelovanja pri družbenih spremembah se je mladina v Sloveniji hitro razvila v posebno družbeno skupino. Proces oblikovanja mladine je bil podrejen dominantnim ideološkim strukturam, vršil se je ideološki pritisk, relativna avtonomija ni bila dopuščena, subkulture niso bile dovoljene. To je bil razlog, da v Sloveniji ni prišlo do mladinske odklonskosti (to je bilo značilno za zahodne družbe v petdesetih in šestdesetih letih). Oblast je poudarjala pozitivno podobo mladine in obenem kritizirala »negativno« podobo zahodne kapitalistične mladine. Ideološki aparat je postavil ideal mladega človeka, ki je moral imeti odgovoren odnos do dela, disciplino, vdanost socializmu ter internacionalizmu, skratka idealna mlada oseba je morala biti predana interesom partije ter ljudstva. (Ule, 1999: 272 – 275).

3.2 Slovenska mladina od leta 1965-1985

V drugi polovici šestdesetih so se začela pojavljati študentska gibanja, ki so nastopila z zahtevami po odpravi cenzure, demokratizaciji socializma, odpravi policijske represije, po večji ekonomski liberalizaciji, avtonomiji univerze, svobode v umetniškem izražanju itd. Študentska gibanja so se pojavila tudi v drugih socialistični državah in vzpostavila kritičen odnos do vladavine komunistične partije. Študentskim gibanjem je uspelo vzpostaviti razkol v ideološki strukturi družbe. Začela se je razvijati neodvisna civilna družba ter neodvisna kritična politična javnost.

Študentskim gibanjem zaradi notranje neenotnosti ter idejne razcepljenosti ni uspelo udejanjiti svojih dejavnosti. V sedemdesetih je država odgovorila z povečano represijo, obračunavanjem z liberalizmom, čistkami v političnih ter intelektualnih krogih, regresivno reformo šolstva itd. Zaradi poraza študentskega gibanja je prišlo do pasivizacije študentov. V sredini sedemdesetih se je začel pojavljati odmik od markistični in levičarskih usmeritev študentskega gibanja.

Konec sedemdesetih se je začela izoblikovati mladinska scena, kar je pomenilo začetek neodvisne politične javnosti. Prišlo je do simboličnega odpora (ta se je najmočneje se je izrazil skozi punk glasbo). Mladinska scena se je postopoma izoblikovala v številna neodvisna družbena gibanja. (Ule, 1999: 275 – 278).

3.3 Slovenska mladina osemdesetih let

Osemdeseta leta so bila obdobje močnega družbenega prodora slovenske mladine in obenem tudi oddaljevanja slovenske mladine od mladih drugje v Jugoslaviji.

»Razmeroma zadovoljiv ekonomski standard in nizka stopnja nezaposlenosti sta velikemu delu mladih omogočala eksperimentiranje z različnimi življenjskimi izkušnjami in življenjskimi poteki, torej individualiziranje mladosti . Vse to je približalo mlade v Sloveniji tedanji zahodnoevropski mladini in mladost razširjenemu izobraževalnemu moratoriju« (Ule v Ule, 1999: 279).

V Sloveniji se ni pojavil vzhodnorevropski model odraščanja zaradi miselne tradicije, srednjeevropske kulturne usmerjenosti, ekonomske razvitosti ter bližine in odprtosti do zahoda. Javnomnenjska raziskava, ki so jo leta 1985/86 izvedli v nekdanji Jugoslaviji je pokazala na velike razlike, ki so se pojavile med mladino v različnih republikah bivše skupne države. »(...) čim bolj razvita je bila republika, pokrajina, čim manj objektivnih problemov (nezaposlenost, ekonomska kriza) je republika imela, tem bolj pesimistična in kritična je bila mladina do razmer. Tako je bila daleč najbolj kritična mladina v Sloveniji« (Ule 1999: 280). Slovenska mladina je vzpostavila odpor do mitoloških dogodkov v Jugoslaviji npr. praznovanja dneva mladosti, praznovanje dneva osvobodilne fronte itd. Mladi v Sloveniji so se posvetili zabavi, ljubezni, prijateljstvu, delu, študiju. Tradicionalne vrednote industrijske družbe so slovenski mladini pomenile čedalje manj, bolj so postali podobni zahodni mladini kot mladini drugod po Jugoslaviji. (Ule, 1999: 278 – 282).

3.4 Socialni moratoriji mladosti

»Osnovni predpogoj modernizacije mladine je prehod iz povsem industrijskih družb v družbe uslug, storitev in konzuma« (Kruger in Thole v Ule, 1995: 19). Mladi gredo na poti k odraslosti skozi različne oblike uvajanja v odraslo družbo, proces integracije v družbo odraslih poteka po različnih moratorijih. Socialni moratoriji strukturirajo vsakdanji svet mladih, so ciklusi ali faze socialnega umika in socialne razdolžitve. »Kdaj, kako dolgo in v kakšnih okoliščinah bo mladostnik vstopil v kak moratorij ali ga prekinil, je družbeno regulirano in strukturirano. Posamezniku ponavadi ni prepuščeno, da sam odloča o tem. V tem smislu je tudi mladost družbeno institucionaliziran moratorij« (Ule, 1995: 20). Obstajao tri različne oblike moratorijev; -
-prehodni,
-izobraževalni,
-selektivni

Tradicionalna mladost ali prehodni psihosocialni moratorij je vsebinsko in časovno zožen, uvajanje v odraslost je kratko. Statusno so opredeljeni kot »amaterji, kot »novinci«. Kontrola je neposredna in jo izvaja družina in soseska. Odnos med generacijami je postfigurativen, delno konfigurativen, kar pomeni da je malo

medsebojnega učenja, predvsem se mladi učijo od starejših generacij. Stopnja kulturne avtonomije je nizka, profil kulturnih potreb je podoben odraslim. Kulturni vzorci in potrebe so omejeni z socialnim slojem ter spolom. Mladi so podvrženi čimprejšnjemu prehodu v odraslost.

Z podaljševanjem šolanja ter razširitvijo izobraževanja na vse socialne sloje ter oba spola je prišlo do osamosvajanja mladih ter podaljševanja mladosti, pojavil se je izobraževalni moratorij. Izobraževalni moratorij je vsebinsko in časovno razširjen moratorij. Mladi imajo profesionalni status (dan jim je čas za oblikovanje svojih potreb, osebnosti ter lastnega življenja). Kontrola je posredna, izvaja jo šola, trg, vrstniki, starši ter delovne institucije nimajo več kontrole nad mladimi. Odnos med generacijami je predvsem prefigurativen in konfigurativen. Stopnja kulturne avtonomije je visoka in se razlikuje od kulture odraslih. Pojavi se mnogo kulturnih »scen« mladih. Izobraževalni moratorij je povzročil pomik meje med mladostjo in odraslostjo v vedno poznejša leta, na drugi strani pa se je meja med otroštvom in mladostjo premaknila v vedno zgodnejša leta. Mladi si skozi dolgo izobraževanje (do dveh desetletij) pridobijo avtonomnost v oblikovanju socialnih vlog in socialnih odnosov. Začne se upadanje mladih za interese in vrednote odraslih. Pojavi se fleksibilnost v oblikah zaposlitev, dela, partnerstva, družine.

V nekdanjih socialističnih državah je mladina zaradi nizke stopnje modernizacije ter zaprte naravnosti družb prešla v fazo zaostajanja za razvojem v primerjavi z mladino zahodnega sveta. Nekdanje socialistične države iz vzhodne in jugovzhodne Evrope so skušale ujeti zahodni svet z selektivno modernizacijo. Gerschenkron obrazloži, da je selektivna modernizacija rezultat gospodarskega zaostajanja v zgodovinski perspektivi, posledično je seveda tudi mladostniški moratorij sledil selektivni modernizaciji, razvil se je selektivni moratorij. Izobraževalno gledano je šlo za zožen moratorij saj podaljševanju šolanja ni sledil prehod v javnost. Poklicna usmerjenost v mladosti je enostranska, državna intervencija konstituira mladost. Značilen je zgodnji prehod v delo in lastno družino. Mladi prebivajo bodisi pri lastnih družinah ali v internatih. Na religijo in cerkev so mladi malo navezani, več zaupanja kažejo do države. Vzornike predstavljalo predvsem starši šele nato javne osebe. Mladi imajo slabe možnosti za individualiziranje, saj se organiziranje mladine vrši iz strani države in partije.

V času nekdanje Jugoslavije se v Sloveniji ni uveljavil vzhodnoevropski »selektivni moratorij«. Slovenija zaradi bližine in odprsti do zahoda ter višje ekonomske in civilizacijske razvitosti, kulturne in miselne tradicije, ni prevzela vzhodnoevropskega modela realsocializma.

Modernizacija družbe povzroči diverzifikacijo šolskih, izobraževalnih, socialnih poti, kar pripelje do novega tipa mladosti, ki ga imenujemo izobraževalni moratorij. (Ule, 1995: 19-29).

4 VREDNOTE MLADIH V DVAJSETEM STOLETJU IN POJEM VREDNOT

4.1 Definicija vrednot

Vrednote so življenjski cilji, predpostavke, dispozicije, ideje in normativna vodila posameznikov, s pomočjo katerih posamezniki ali družbene skupine ocenjujejo sebe in okolje v katerem bivajo. Vrednote nudijo posamezniku oporo pri njihovem življenjskem stilu. »Vrednote mladih so sestavina mladinskih scen in njihovega vsakdana. Niso ideali temveč življenjski vzorci, ki si jih mladi osvojijo v trgovanju z različnimi ponudbami življenjskih stilov.« (Ule, 2000: 72). Vrednote so vitalnega pomena za družbo saj vodijo ravnanja ljudi, brez vrednot bi bilo sodelovanje in skupno delov v družbi zelo oteženo. Funkcionalisti so vrednostno soglasje članov družbe poimenovali vrednostni konsenz in ga postavili za funkcionalni predpogoj družbe. Vsak posameznik si sestavi svoj vrednostni sistem, ki ga spremlja. Skupek vrednot ni nikoli dokončan projekt, temveč je »živ organizem«, ki se konstantno oblikuje skozi proces prepoznavanja osebne identitete ter skozi sklop prizadevanj po definiranju osebnega življenjskega stila. »Za razliko od norm, ki dajejo točno določena navodila za ravnanje, so usmeritve, ki jih dajejo vrednote bolj splošne. Vrednota je prepričanje, da je nekaj dobro in zaželeno. Opredeljuje, kaj je pomembno, se izplača in je vredno truda.« (Haralambos in Holborn, 1999: 13). M. Rokeach v svoji teoriji vrednot pravi, da so vrednote trajna prepričanja. Meni, da so posamični načini obnašanja in delovanja bolj zaželeni kot drugačni oziroma nasprotni načini obnašanja. Vrednostni sistem opredeli kot trajno organizacijo prepričanj nanašajočih se na zaželene načine obnašanja in delovanja.

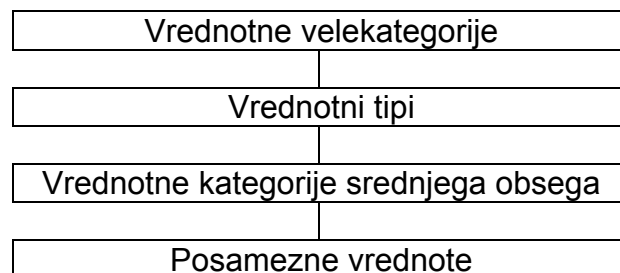
Enotne definicije vrednot ni, predvsem zaradi drugačnega pojmovanja narave vrednot. Teorije se razlikujejo pri pojmovanju objektivnosti na eni strani in subjektivnosti na drugi, splošnostjo in univerzalnostjo oziroma relativnostjo vrednot. Na zahodu so na primer visoko cenjene materialne vrednote in pridobivanje le teh, v nekaterih indijanskih plemenih pa so te vrednote nepomembne ali sekundarnega pomena.

Teorije vrednot lahko delimo na objektivistične teorije, ki smatrajo, da so vrednote prisotne že v idejah, dogodkih, predmetih, ter da je posledično vloga človeka le v iskanju ter pravilnem razumevanju vrednot in subjektivistične teorije, ki menijo, da so vrednote atributi ljudi, da so lastnosti tistih, ki vrednotijo.

Vrednote lahko razdelimo tudi hierarhično v večje skupine sicer na model štirih uporabnih ravni.

»Model zajema vrednote na različnih ravneh specifičnosti oziroma splošnosti (generalnosti): od posameznih vrednot, preko vrednotnih kategorij srednjega obsega, do vrednotnih tipov in vrednotnih velekategori (tudi superkategorija ali makrokategorija). Najnižjo raven predstavljajo posamezne vrednote. Te se združujejo v vrednostne kategorije (vrednostne tipe), od takšnih z ožjim obsegom, vse do najbolj kompleksnih in splošnih vrednotnih orientacij.« (Musek, 1995: 29).

Model hierarhične strukture vrednotnega prostora;

Multivariantna analiza vrednot pokaže dve veliki kategoriji vrednot. Prva kategorija so dionizične vrednote, ki jih lahko razdelimo v dva vrednotna tipa, hedonski in potenčni tip vrednot. Hedonske vrednote se delijo na čutne (npr. zabava, prosti čas, prijateljstvo, spolnost, svoboda, šport) in zdravstvene (npr. zdravje, varnost). Potenčne vrednote se delijo na statusne (npr. ugled, moč, denar, slava). Druga kategorija so apolonske vrednote, ki se delijo v moralni in izpolnitveni tip vrednot. Moralni tip vrednot se deli na demokratične – societalne (npr. mir, enakost), socialne – družinske (npr. razumevanje s partnerjem, ljubezen, otroci) ter na tradicionalni etos sem spadajo morala, poštenje in vera. Izpolnitveni tip vrednost se deli na kulturne – kreativne (npr. kultura ustvarjalnost, znanje, samoizpolnjevanje) ter spoznavne vrednote (npr. resnica, red). Hierarhično gledano se posamezne vrednote združujejo v vrednotne kategorije srednjega obsega, te se združujejo v vrednotne kategorije

srednjega obsega, ki se združijo v dve vrednotni velekategoriji. (Musek, 1995: 29 – 30).

V drugi polovici dvajsetega stoletja je zanimanje za vrednote in vrednostne sisteme naraščati, predvsem zaradi tesne medsebojne zveze med vrednotami, načinom življenja in družbo.

4.2 Spremembe vrednot pri mladih zaradi procesa modernizacije

V času klasične mladosti je mlad človek ko je vstopil v odraslost nujno sprejel ter ponotranjil tudi vrednosti svet odraslih, ki je zelo fiksni. Odstopanje od vrednot je bilo zelo omejeno z okvirji, ki so jih postavljale ustrezne avtoritete. Vrednote, ki so se povzdigovala so bile, npr. predanost delu, sekundarni pomen prostega časa in zabave, vedenjske norme, ki ustrezajo spolu, močno religiozno prepričanje. Mladi praktično niso imeli možnosti za oblikovanje svojih lastnih mladinskih vrednot. To pravilo se je začelo spreminjati, ko so mladi začeli vstopati v podaljšano izobraževanje. Po drugi svetovni vojni so mladinske kulture in subkulture postale bolj avtonomne. Ustvaril se je prostor za življensko eksperimentiranje, za bolj avtonomno oblikovanje identitete mladostnikov.

Pozna šesdeseta in sedemdeseta leta so prinesla uveljavitev novih vrednot in življenskih usmeritev. Prišlo je do vrednostnega preobrata med mladino. Mladim se zdi tradicionalni koncept vrednot in norm tuj, saj mladi ne prisvajajo vrednote odraslih temveč iščejo vrednostni svet v ravnotežju med osebnimi željami, možnostmi, pričakovanji in zahtevami družbe. Za mladino so postali pomembni medosebni odnosi, kreativnost, izobrazba, osebni razvoj, kvalitetno vsakdanje življenje.

Stališča do kulturne modernizacije mladine so velikokrat negativna, saj se mladim očita izguba odnosa do dela, vdanost masovni kulturi ter potrošništvu, izginjanje trdnih družinskih vlog in promiskuiteto mladine. Najbolj se mladim očita izguba odnosa do dela, saj gre za osrednjo življensko vrednoto. So pa drugi avtorji branili tezo o nastanku novih postmaterialnih vrednot.

»Ne gre za to, da bi »delo« izgubilo na veljavi, pač pa se je koncept dela spremenil: ne zajema več le tradicionalne zaposlitve in delovnega časa-mesta, temveč celotno prizadevanje posameznika po večji kreativnosti in produktivnosti. Sem pa sodi tudi izobraževanje, kreativnost v medosebnih odnosih, v osebni ekspresiji itd. Skratka, delitev na zasebno in javno sfero se je razrahljala, če je sploh smiselno govoriti o jasnih področjih javnosti in zasebnosti« (Strikker v Ule Nastran, 1996: 238).

Husen in Coleman sta sredi osemdesetih ugotavila, da obstajata v razvitih družbah dve vrednostni usmeritvi (Coleman in Husen v Ule Nastran, 1996: 238-239):

-usmeritev k »ekspresivnim« vrednotam (ekspresivna usmeritev). Za ekspresivno vrednostno usmeritev je značilno predvsem odpor do tekmovalnosti v delu in karieri, tudi mladi iz nižjih slojev vse bolj težijo k intrinzični vrednosti dela, odpor do formalnih avtoritet, želja po svobodi, težnja po kasnejšem vstopanju v odraslost, v izobraževanju težnja k čim širšemu profilu, težnja po samoizpolnitvi v poklicni karieri.

-usmeritev k produktivnem uveljavljanju mladih v sodobni informacijski družbi (informacijska usmeritev). Za informacijsko vrednostno usmeritev je značilno predvsem pozitiven odnos do dela ter uspeha, iskanje dela, ki je osebno relevantno za posameznika. Mladi se ne čutijo vezani na določeno delo, ne zanima jih obseg prostega časa, svoje sile posvečajo delu in uspehu pri delu, zanima jih ozka, vendar kvalitetna izobrazba, tekmovalnosti se ne izogibajo temveč jo povzdigujejo (za razliko od ekspresivno usmerjenih mladih).

»Premik centralnih vrednostnih usmeritev od »materialnih-kariernih«, k »post-materialnim-osebnoim vrednotam pomeni tudi premik v samem značaju vrednot. Medtem, ko so se »klasične industrijske vrednote« kazale predvsem kot skupek jasnih norm, vedenjskih pravil, življenjskih ciljev, imamo sedaj opraviti z dokaj fluidno in spremenljivo strukturo vrednostno-osebnoim usmeritev, ki jih je težko pojmovno in empirijsko identificirati« (Ule Nastran, 1996: 240).

V Sloveniji se je tako kot v ostalih družbah v osemdesetih letih pri mladini zgodil premik v vrednostnem sistemu proti »zahodnim vrednotam«. Mladi so sprejeli

potrošništvo, nekatere metode primarne akumulacije ter formalna pravila politične demokracije. Pojavile so se težnje k postmaterialnim vrednotam. Proces pozahodnjenja slovenske mladine je bil le prvi korak k pozahodnjenju vseh generacij v družbi. Subjektivne vrednote so stopile v ospredje, kolektivne pravice pa so postajale stvar preteklosti.

5 VREDNOTE MLADINE DEVETDESETIH

5.1 Raziskave vrednot slovenske mladine

Vrednote mladih lahko razvrstimo v sledeče sklope;

- partikularne vrednote, sem spadajo družinsko življenje, resnično prijateljstvo, zdravje pa tudi globalne vrednote (mir v svetu brez vojn, varnost naroda,...)
- karieristične vrednote (uspeh v šoli, poklicu)
- liberalne vrednote (svoboda govora in mišljenja, svoboda delovanja)
- egoistično-materialistične vrednote (biti avtoriteta in imeti moč nad drugimi, pomembnost materialnih dobrin)

V devetdesetih letih je bilo opravljeno več obširnih raziskav vrednot slovenske mladine:

- Leta 1993 (opravljena na srednješolcih). V raziskavo je bilo vključenih vseh 12 šolskih regij, trije razredi triletnih programov in trije razredi štiriletnih programov. V vsako tretjo regijo sta bila uvrščena v vzorec še dva razreda dvoletnega programa. Vzorec je bil 2300 oseb. Povprečna starost anketirancev je bila 17.7%.
- Leta 1995 kjer je bil vzorec 1800 oseb (opravljena na študentih).
- Leta 1998 (opravljena na osnovnošolcih) .
- Raziskava Mladina 2000 iz leta 2000 pa ima največjo raziskovalno vrednost saj je opravljena na reprezentativnem vzorcu slovenske mladine. V raziskavo so vključeni stari v razponu 16 do dopoljenih 29 let. Raziskava je potekala po vsej Sloveniji, velikost vzorca je bila določena na N je 1800.

V raziskavi Mladina 2000 so vprašani razdelili vrednote po pomembnosti v pet stopenj. Raziskovalna metoda je bil osebni intervju tako, da lahko predvidevamo, da je določen del vprašanih dajal prednost družbeno zaželenim vrednotam, kar zmanjša zanesljivost raziskave. Rezultati so bili sledeči.

	1. sploh ni pomembna	2. malo pomembna	3. srednje pomembna	4. dokaj pomembna	5. zelo pomembna
resnično prijateljstvo	0,2	0,5	3,1	18,7	77,6
svet lepega, narava, umetnost	1,4	5,4	25,0	38,2	30,0
zdravje	0,2	0,3	2,2	11,0	86,3
red in stabilnost v družbi	0,4	2,3	13,7	44,9	38,7
vznemirljivo življenje	2,5	8,8	36,2	32,5	19,9
Materialne dobrine	2,0	8,9	33,5	36,0	19,6
varnost mojega naroda pred sovražniki	1,6	3,9	15,2	31,4	47,9
uspeh v šoli, poklicu	0,4	1,6	8,9	35,8	53,3
Kreativnost, originalnost, fantazija	2,6	8,6	31,7	33,9	23,2
mir v svetu brez vojnih konfliktov	1,1	2,0	9,5	21,8	65,6
vzdrževanje tradicionalnih vrednot	2,0	10,3	29,5	37,1	21,1
družinsko življenje	0,5	1,3	7,7	21,2	69,3
varovanje narave	0,5	1,2	11,9	31,1	55,2
biti avtoriteta, voditelj	9,6	25,4	36,6	21,5	6,9
imeti moč nad drugimi	24,8	31,3	28,7	11,1	4,2
živeti v miru sam s seboj	5,1	8,1	14,3	23,3	49,2
svoboda delovanja in mišljenja	0,4	1,3	8,9	24,5	64,9

V raziskavah, ki so bile opravljene v devetdesetih letih je bilo opaziti naraščanje pomembnost partikularnih vrednot, ki imajo najpomembnejše mesto pri mladini devetdesetih. Najpomembnejša partikularna vrednota je zdravje (kar 86.3% vprašanih meni, da je zelo pomembna), sledi resnično prijateljstvo ter družinsko življenje. Mladim se zdijo pomembne tudi liberalne vrednote (predvsem svoboda mišljena in delovanja) globalne vrednote (varovanje narave, varnost mojega naroda pred sovražniki) in karieristične vrednote (uspeh v šoli in poklicu). Materialno-egoistične vrednote mladi ocenjujejo za nepomembne, kar 24.8% vprašanih je menilo, da sploh ni pomembno imeti moč nad drugimi.

Na podlagi vprašalnika o vrednotah v raziskavi mladina 2000 je bila opravljena faktorska analiza . Predpostavka raziskovalcev je bila, da pogledi mladine zrcalijo kompleksno strukturo vrednotnih stališč. Spremenljivke iz raziskave so z pomočjo poševnokotne rotacije, nakazale tri latentne faktorje, ki gledano skupaj razložijo 32.5% skupne variance merjenih spremenljivk. Rezultati so bili sledeči.

Vrednota	Faktor 1 (18,6%)	Faktor 2 (7,5%)	Faktor 3 (6,4%)
red in stabilnost v družbi	0,602		
mir v svetu brez vojnih konfliktov	0,585		
Družinsko življenje	0,576		
varnost mojega naroda pred sovražniki	0,556		
Zdravje	0,545		
vzdrževanje tradicionalnih vrednot	0,529		
Varovanje narave	0,476		
uspeh v šoli, poklicu	0,391		
biti avtoriteta, voditelj		0,742	
Imeti moč nad drugimi		0,716	
materialne dobrine		0,395	
kreativnost, originalnost, fantazija			0,673
svoboda delovanja in mišljenja			0,553
svet lepega, narava, umetnost			0,53
Živeti v miru s seboj			0,366
vznemirljivo življenje			0,335
resnično prijateljstvo			0,244

Faktor 1 vsebuje tradicionalne konservativne vrednotne usmeritve, gre za vrednote, ki so socialno zaželene. Z starostjo narašča pomen vrednot, ki jih zajema faktor 1, gre za vrednote, ki jih starši in okolje izpostavljajo pri vzgoji. Faktor 2 kaže na željo po materialnih dobrinah, avtoriteti in močjo nad drugimi. Faktor 3 pa kaže ekspresivne vrednote kot so ekspresivnost, originalnost, fantazija, svoboda delovanja in mišljenja, resnično prijateljstvo, pomembnost narave in umetnosti. Ekspresivne vrednote skozi leta izgubljajo na veljavi, značilne so predvsem za mlade idealistične osebe. (Ule, Kuhar, 2002: 53 – 55).

V nadaljevanju se bom osredotočil na specifične vrednostne sklope ter trende.

5.2 Tendanca k postmaterialističnim vrednotam

Inglehart (v Miheljak V., 2002: 142-143) razdeli pojem postmoderne v tri pojmovne sklope;

-Postmodernizem predstavlja premik od moderne (moderna predstavlja avtoriteto, znanost, tehnologijo in racionalnost). Postmodernizem predstavlja upor do zahodnega vrednostnega sistema.

-Z postmodernizmom se pojavijo novi življenjski stili in vrednote, ki poudarjajo individualnost ter kulturno, etično in seksualno toleranco

-Postmodernizem ponovno ovrednoti tradicijo, ravno obratno od modernizma, ki je tradicijo močno razvrednotil.

Postmodernizem je posledica sprememb kulturnega vrednotenja ter življenjskih stilov do katerih je prišlo zaradi povečanja bogastva v zahodnem svetu in posledično višje kvalitete življenja v materialnem smislu. Inglehart je razvil primerjalni indeks s katerim lahko primerjamo postmodernizem nasproti modernizmu (ugotavljal ga je na primerjavi devetih zahodnih demokracij). Poenostavljena oblika indeksa vsebuje 4 itme¹. Ta indeks je bil uporabljen tudi v raziskavi Mladina 2000, kjer so bile ugotovljene sledeče vrednostne prioritete, ki so bile razdeljene na materialistične in postmaterialistične

Kaj od naštetega se ti zdi najbolj pomembno?	1	2	3	4
Ohranjanje reda v državi	28,5	28,4	28,8	14,3
dati ljudem več besede pri pomembnih odločitvah v državi	31,6	31,6	24,9	11,8
boj proti naraščanju cen	10,4	14,4	20,9	54,3
zaščita svobode govora	29,6	25,6	25,4	19,4

¹ »Itmi pod zaporedno številko 1 in 3 predstavljajo materialistične, itmi pod zaporedno številko 2 in 4 pa postmaterialistične vrednote ali prioritete. Klasični Inglehardtov indeks (Inglehardt 1973 in kasneje) izračunamo po naslednjem algoritmu;

-Če je eden ali drugi item materializma na prvem ali drugem mestu, uvrstimo respondenta v kategorijo »materialistični tip«.

-Če je eden ali drugi item postmaterializma na prvem ali drugem mestu, uvrstimo respondenta v kategorijo »postmaterialistični tip«.

-Ostale kombinacije se uvrstijo v mešani tip« (Miheljak V, 2002: 143).

Naštete 4 cilje razvrsti po pomembnosti od 1 do 4 tako, da daš pomembnejšemu cilju številko 1, drugemu najpomembnejšemu številko 2 itd.; pomembno je, da dva cilja ne smeta imeti iste razvrstitve oz. iste številke. (Mladina 2000 v Mihelj V., 2002: 143).

Ko odgovore pogledamo skozi klasični Ingelhartov indeks se je mladina od 16 do 29 let v raziskavi Mladina 2000 razdelila sledeče;

- 9.1% mladih spada v materialistični tip vrednot
- 63.4% spada v mešani tip
- 27.6% pa spada v postmaterialistični tip vrednot.

Mladina se pričakovano odmika stran od materialističnih vrednot proti mešanemu tipu, postmaterialistični tip ostaja na približno enaki stopnji. Podobne rezultate so ponudile tudi raziskave SJM 95/2 (materialistični tip - 18,9%, mešani tip - 67,9%, postmaterialistični tip - 13,2%) ter SJM 2000/1 (materialistični tip – 21.5%, mešani tip 69.6%, postmaterialistični tip – 8.9%).

V raziskavi Mladina 2000 so Ingelhartovem indeksu dodali še vmesne stopnje po naslednje algoritmu;

- Če je eden ali drugi item materializma na prvem ali drugem mestu, uvrstimo respondenta v kategorijo »materialistični tip«.
- Če je eden od obeh materialističnih itmov na prvem mestu, drugi pa na tretjem ali četrtem mestu, uvrstimo respondenta v kategorijo »bolj materialistični tip«.
- Če je eden ali drugi item postmaterializma na prvem ali drugem mestu, uvrstimo respondenta v kategorijo »postmaterialistični tip«.
- Če je eden od obeh postmaterialističnih itmov na prvem mestu, drugi pa na tretjem ali četrtem mestu, uvrstimo respondenta v kategorijo »bolj postmaterialistični tip«.

Na podlagi štiristopenjskega indeksa so v raziskavi Mladina 2000 prišli do sledečih rezultatov;

- v materialistični tip spada 9.1% mladine
- v promaterialistični tip 29.3%
- v propomaterialistični tip 34.1%
- v postmaterialistični tip pa spada 27.6% mladine

Promaterialistični in propomaterialistični tip zajemata večino populacije. Primerjava materialističnega in postmaterialističnega tipa pa kaže na zelo velik generacijski odmik, mladi so »obrnili« hrbet materialnim tipom vrednot, ki so imele velik pomen za njihove starše. Največje razlika med materialističnimi in postmaterialističnimi vrednotami nastanejo pri moralnih vprašanjih. Raziskava Mladina 2000 je pokazala sledeča vrednostna odstopanja pri moralnih vprašanjih

-47.7% materialistov je menilo, da lahko splav upravičimo, postmaterialistov pa 65.7%

-Le 22.7% materialistov je menilo, da lahko homoseksualnost upravičimo, postmaterialistov pa kar 71%

-Le 13.2% materialistov je menilo, da lahko opravičimo prostitucijo, postmaterialistov pa 32.8% (raziskava Mladina 2000).

-58.9% materialistov je menilo, da lahko ločitev opravičimo, postmaterialistov pa 79.7%.

Materialisti se izkažejo za bolj občutno bolj konservativne. Materialisti izražajo tudi očitno večji interes do voske. Materialistična in postmaterialistična mladina izraža nizko zanimanje za politiko, to je višje pri mešanem tipu. Postmaterialisti imajo zelo izražen interes za potovanja.

5.3 Odnos do izobraževanja

Vrednotna usmerjenost v šolo in izobraževanje spada med tradicionalne, konservativne vrednotne orientacije. Mladi visoko vrednotijo izobraževanje. V raziskavi mladina 2000 je 53.3% vprašanih odgovorilo, da je za njih uspeh v šoli, poklicu zelo pomemben. Mladina se zaveda, da je dobra izobrazba tudi dobra popotnica za nadaljnje življenje. Na vprašanje interesnih področij so za šolo odgovorili sledeče (stopnja interesa je razvrščena v pet kategorij Ocena 1 pomeni, da te našteto nič ne zanima, 2, da te malo zanima, 3, da te zanima srednje, 4, da precej in 5, da te zelo zanima);

Področje	Nič 1	Malo 2	Srednje 3	Precej 4	Zelo 5
Šola in izobraževanje	1,7	6,8	26,4	39,3	25,8

Zaznati je tudi sodelovanje in kolektivni duh v šoli saj je 91.3% vprašanih odgovorilo, da so imeli sošolke/sošolce, ki so jim pomagali v šoli če so imeli težave.

Izobraževanje je za mlade pomembno zaradi osebnih potreb, saj ima kariera velik pomen v vrednostnem sistemu današnje mladine. Šola in izobraževanje se vidi kot odskočna deska vnaprej. Učitelji in učiteljice manj cenijo neuspešne ali manj uspešne učence in učenke. Manj uspešni učenci in učenke redkeje pričakujejo pomoč od svojih sošolcev, saj je šolski uspeh pomembne faktor pri sklepanju prijateljstev. Kljub oteženem socialne položaju, ki ga imajo manj uspešni pa le malenkostno izrazitejši odpor do šole in izobraževanja kot uspešni učeni in učenke.

5.4 Odnos do religije

V zahodnem svetu izgublja religija centralno mesto v družbi, kot bomo videli po raziskavah ni nič drugače tudi v Sloveniji. »Podatki o religioznosti so zanimivi iz dveh razlogov:

- ker je religioznost pomemben tradicionalen kazalec potreb po duhovnosti;
- ker nihanja in protislovja v stališčih posredno kažejo na nove oblike potreb po duhovnosti, ki jih polarnost religioznost / nereligioznost ali teizem / ateizem ne zajame« (Nastran Ule, 1996: 253).

Vprašanje veroizpovedi pri mladih je bilo izvršeno v raziskavi mladina 1993, 1995, 1998 ter mladina 2000 (edina opravljena na reprezentativnem vzorci slovenske mladine). V raziskavi Mladina 2000 se je za vero in versko življenje kot zelo interesno zelo zanimivo opredelilo le 4.7% vprašanih. Na vprašanje kateri veroizpovedi pripadaš so odgovorili sledeče;

1. katoliški veroizpoved	72,0
2. evangeličanski veroizpovedi	0,3
3. islamski veroizpovedi	2,1
4. pravoslavni veroizpovedi	3,0
5. neki drugi veroizpovedi	0,9
6. brez verske pripadnosti	21,8

V raziskavi Mladina 93 (opravljena na dijakih) se jih je za katolike deklariralo 69.0% v raziskavi Mladina 95 (opravljena na študentih) pa 63.3%. Opaziti je visok odstotek deklariranih vernikov (v raziskavi Mladina 1998 se je 59.2% osnovnošolcev deklariralo za vernega) . Iz sledečega vprašanja je razvidno, da gre za »pasivne« vernike. Na vprašanje kako pogost hodiš v cerkev, k molitvi, maši oziroma bogoslužju so v raziskavi Mladina 2000 odgovorili sledeče;

1. Redno, večkrat na teden	1,1
2. Redno, vsak teden	9,7
3. Vsaj enkrat ali dvakrat na mesec	12,1
4. Grem nekajkrat na leto	21,7
5. samo enkrat ali dvakrat letno ob velikih verskih praznikih	29,9
6. Nikoli	25,3
b.o.	0,3

V raziskavi Mladina 1993 je 28.7% odgovorilo, da nikoli ne obiskujejo maše, 50.1% občasno ter 21.1% redno vsak teden. V isti se je le 10.6% vprašanih opredelilo, da so prepričani verniki, ki sprejemajo vse kar jih vera uči. Institucionalizirana religija ne igra centralne vloge v življenju mladine. Odstotek rednih obiskovalcev verskih obredov pada, na drugi strani pa narašča odstotek občasnih obiskovalcev. »Med mladino v Sloveniji raste potreba po individualnih duhovnih praksah, ne pa po uradni religiji. Rezultati opozarjajo na prisotnost dvoma v institucionalizirano religijo. Narašča število mladih, ki se opredeljujejo kot nereligiozni.« (Ule, 2002: 59). Po raziskavi Mladina 2000 je le 7.7% vprašanih odgovorilo, da so prepričani verniki in da sprejemajo vse kar uči religija (to so aktivni verniki, ki verjamejo v institucionalizirano religijo). Mladina se obrača stran od institucionalizirane in tradicionalne religije proti različnim oblikam duhovnostim. Mladi težijo k tako imenovani tihi religioznosti, gre za religijo, ki je stvar posameznikov/nic. Zelo so popularne predvsem vzhodnjaške oblike duhovnosti. »Odtod lahko izpeljemo dva zaključka: Prvi je, da tako kot državi ni uspelo v letih socializma vsiliti mladim ateizma, tudi sedaj ne bo uspelo vsiljevanje konfesionalne. Drugi pa je, da mladi očitno terjajo pluralizem tudi na področju duhovnih praks.« (Ule, 1995: 108-109). Sprememba sistema je odpravila omejitve cerkvene dejavnosti, toda ostalo je nezaupanje do cerkvene politične vloge v širšem in ožjem smislu.

Podobni podatki kot veljajo za mlade veljajo tudi za starejše prebivalstvo. Iz raziskav Slovensko javno mnenje (SJM) lahko potegnemo grobo oceno da se ima dve tretjini

prebivalcev za verne, ena tretjina pa ni verna. Tretjina religioznih odraslih oseb je od cerkve odtujena.

5.5 Odnos do politike

Mladina v Sloveniji postavlja politiko v ozadje, politični interes mladine je zelo nizek. »V naboru posameznih življenjskih področij izzivajo tako politika in politični dogodki skupaj z vojsko in vojaškimi zadevami ter vero in verskim življenjem najnižjo stopnjo zanimanja slovenske mladine.« (Miheljak V., 2002: 129). Nizka stopnja interese za politiko je značilna tudi za druge Evropske države, oziroma kar za vse države kjer je glavna orientacija zasebno življenje posameznika. Študija World-Values-Survej, ki je vzela vzorce iz 43 držav, je potrdila, da je med desetimi vrednostnimi področji politika trdno zasidrana na zadnjem mestu. Le 13% vprašanih je opredelilo politiko kot zelo pomembno. V Sloveniji je zaznati še močnejši odklon, v raziskavi SJM 2000/1 je le 3% anketiranih ocenilo, da je politika zelo pomembna.

V raziskavi mladina 2000 vrednostnega odnosa do politike niso direktno ocenjevali. Kot nadomestno preverjanje lahko uporabimo ocenjevanje interesov, ki pa je bilo izvedeno. Vprašani so interese ocenjevali z ocenami 1 do 5. 1 pomeni nič interesa, 2 malo, 3 srednje, 4 precej, 5 zelo. Za politiko in politične dogodke kot zelo interesantno se je opredelilo le 3.8% vprašanih, kot nič interesantno pa kar 24.6%.

Interesno področje	1 (nič)	2 (malo)	3 (srednje)	4 (precej)	5 (zelo)
Politika in politični interesi	24.6%	34.4%	25.5%	11.8%	3.8%

Stopnja zanimanja za politiko pa začne naraščati skupaj z starostjo.

Vrsta srednje šole močno vpliva na interes za politiko. V raziskavi Mladina 2000 so ugotovili, da je stopnja nezanimanja za politiko, glede na tip srednje šole sledeča;

- 54.5% učencev in učenk poklicnih šol ne pokaže nobenega zanimanja za politiko
- 31.6% učencev in učenk srednjih strokovnih in tehničnih šol
- 23.3% je pa delež dijakov in dijakinj gimnazije

Raziskava kaže na zelo velik razkorak zanimanja glede na tip šol. Glede na spol pa skoraj ni zaznati razlik v interesu za politiko, politika pri mladini ni moško področje kot je opaziti pri starejši populaciji. (Mihelj, 2002: 129 – 133).

Na vprašanje v kolikšni meri zaupaš naštetim so mladi v raziskavi Mladina 2000 za politike odgovorili sledeče;

	Nič 1	Malo 2	Srednje 3	Precej 4	Popolnoma 5
predsedniku države	17,0	23,5	40,1	16,4	2,9
Političnim strankam	32,2	47,6	18,6	1,6	0,0
Vodilnim politikom	29,6	44,8	22,2	3,2	0,1

Stopnja zaupanja v politike in politične stranke je nizka, nekaj več zaupanja se izkazuje predsedniku države, kar je pa verjetno posledica njegove reprezentativne funkcije predsednika. Mladi imajo tudi nizko željo osebnega udejstvovanja v politiki. Na vprašanje če bi videl/a dobre možnosti za uresničitev svojih pogledov in vizij, ali bi kandidiral/a za kakšno politično funkcijo so v raziskavi Mladina 2000 rezultati bili:

da	21,3
ne	57,4
ne vem	21,3

V socialnih interakcijah se tema o politiki redko odpira, še najpogosteje v družinskem krogu. Ko preverimo pogostost pogovarjanja o politiki (rezultati samo za tiste, ki imajo tovrstne stike) vidimo sledeče:

- z starši se pogosto ali zelo pogosto o politiki pogovarja 29.4% mladih kar pomeni, da se le 70.6% mladih se redko ali zelo redko pogovarja s starši o politiki
- z intimnim partnerjem (fant, mož, dekle, žena) 21.3% mladih
- s prijatelji, družbo 27.8%
- s sošolci, študijskimi kolegi le 21.8% mladih
- s sodelavci in sodelavkami 27.0%

Vir: raziskava Mladina 2000

Ko pogledamo same volitve, vidimo, da mladi volivci nekoliko odstopajo od političnih nagnjenj splošne populacije, toda razlike niso znatne. V raziskavi Mladina 2000 so anketirance vprašali o »levih« in desnih« političnih stališčih.

Mnogi ljudje razmišljajo o političnih stališčih kot o "levih" ali o "desnih". Tu imava lestvico, ki se razteza od 0 do 10, torej od "levih" do "desnih" stališč, pogledov. Na točki 5 je sredina. Kaj sodiš o svojih lastnih stališčih? Kam bi jih uvrstil/a na tej lestvici?

Levo										desno	ne vem
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99
1,9	3,3	5,7	8,9	9,6	32,3	5,4	3,6	3,1	2,3	0,8	23,1

Iz rezultatov je razvidno, da mladi nimajo »ekstremno desnih« ali »levih političnih stališč. 23,1% akentirancev je na vprašanje odgovorilo ne vem, kar ponovno kaže na nezanimanje za politiko pri mladini. Mladi so izrazito proti smrtni kazni, v raziskavi Mladina 2000 je 23,1% vprašanih odgovorilo, da ne smrtne kazni nikoli ne moremo opravičiti. Večina mladih je tudi proti uporabi nasilnih sredstev za obrambo delavskih pravic in dostojanstva in proti uporabi nasilnih sredstev za obrambo svojega naroda pred pritiski priseljencev.

Ko so v raziskavi Mladina 2000 povprašali po pomembnosti nalog vlade so dobili sledeče rezultate

ohranjanje reda v družbi	37,4
spoštovanje svobode posameznika	50,2
ne vem + b.o.	12,4

Najpomembnejša naloga vlade je spoštovanja svobode posameznika, kar je pričakovano saj je osebna svoboda ena najpomembnejših vrednot mladine. Je pa ravno zaradi pomembnosti svobode posameznika nekoliko presenetljiv podatek, da mladina v povprečju meni da je primerna starost za državnozborske volitve 19,26 let ter za predsedniške volitve 19,74 let, pričakovali bi nižjo starost, toda to le dokazuje nezainteresiranost za politiko (vir, Mladina 2000).

Splošno nezainteresiranost za politiko potrjujejo tudi odgovori na sledeč izjave (vir Mladina 2000);

Naštel/a bom nekaj izjav; ti pa povej za vsako od njih na lestvici od 1 do 5, koliko ustreza tvojim mnenjem o politiki. 1 pomeni, da sploh ne ustreza, 5 da ustreza popolnoma, 3 pa je nekje vmes. (obkroži eno številko pri vsaki izjavi)

Izjave	Sploh ne ustreza 1	2	3	4	Popolnoma ustreza 5
Ne verjamem, da se politiki veliko ukvarjajo s tem, kaj menijo ljudje kot sem jaz.	3,9	15,5	32,6	27,2	20,8
Precej se razumem na politiko.	30,8	33,1	25,2	9,3	1,6
Ljudje, kot sem jaz, itak nimajo nobenega vpliva na to, kaj počne oblast.	5,5	20,9	26,7	23,0	23,8
Politiki so tako ali tako zainteresirani za to, da so izvoljeni, in neza to, kaj volivci resnično želijo.	2,2	9,9	30,7	34,5	22,2
Včasih se mi zdi politika vse preveč komplicirana, da bi jo normalen človek razumel.	5,8	17,1	31,1	27,8	18,2
Pri nas je zgolj nekaj močnih, vsi ostali nimajo nobenega vpliva na to, kaj oblast počne.	2,1	11,8	38,4	32,5	15,2

Mladina ne verjame politikom, da se ukvarjajo z mnenji mladih, verjamejo da je glavi interes politikov, da so izvoljeni, politika se jim zdi zakomplicirana in jo v veliki meri ne razumejo. Na pasivnost mladine do politike vpliva tudi informacijska tehnologija, saj mlade »sili« v zasebnost.

5.6 Konservativizem pri mladini

V raziskavi Mladina 2000 so za mero konservativizma vzeli izstopajoče moralne dileme splav, homoseksualnost, evtanazija, ločitev. Konservativci smatrajo te moralne dileme za neopravičljive, liberalci pa za opravičljive.

	Splav	Homoseksualnost	Prostitucijo	Ločitev
ne moremo upravičiti	25,9	30,1	46	14,3
lahko upravičimo	34,7	38,4	12,9	41
niti- niti	39,4	31,5	41	55,4

Odgovori iz tabele nakazujejo na visoko stopnjo konservativizma pri določenih moralnih vprašanjih, večkrat so mladi celo manj liberalni kot splošna populacija. Na osnovi rezultatov iz raziskave Mladina 2000 so z novo distribucijo izbranih spremenljivk sestavili indeks konservativizma. Vsakemu izboru modalitete »ne moremo upravičiti« je bila dana točka, možne vrednosti so razprostirajo od 0 do 4. Rezultati so bili sledeči;

Število točk za konservativizem	%
0.00	40,5
1.00	25,6
2.00	17
3.00	10,8
4.00	6,1

40,5 odstotkov respondentov ne izbere modalitet »ne moremo upravičiti« v nobenem primeru v vseh pa le 6.1%. Ti podatki le potrjujejo visoko stopnjo konzervativizma mladine. (Mihelj, 2002: 150 – 151).

5.7 Tradicionalizem pri mladini

Tradicionalisti verjamejo, da napredek dejansko prinaša več škode kot koristi. Tradicionalistična vrednotna usmeritev se navzven kaže predvsem kot negativen odnos do novega ter napredka. Tradicionalizem je izrazitejši pri starejši populaciji, saj gre za kategorijo prebivalstva, ki je bolj intenzivno vezana na določene navade in običaje, novosti razumejo kot rušenje ustaljenega življenjskega reda. Tradicionalisti verjamejo predvsem v tradicionalno vlogo ženske (gospodinja ter mati) in v tradicionalno obliko družine in zvjgoje

V Raziskavi Mladina 2000 so za mero tradicionalizma vzeli sledeči vprašalnik; Za vsako trditev povej v kolikšni meri soglašiš z njo. Številka 1 pomeni, da z njo sploh ne soglašiš, številka 5, da povsem soglašiš, številka 3 pa predstavlja »sredino«.

Trditve	1	2	3	4	5
Mož in žena si morata enakomerno deliti gospodinjska dela.	2,1	9,1	21,2	26,4	41,2
Univerzitetna izobrazba je bolj pomembna za fante kot za dekleta.	69,5	14,5	12,6	2,2	1,2
Istospolni partnerji lahko prav tako dobro vzgajajo svoje otroke kot raznospolni partnerji.	28,6	19,9	24,2	16,1	11,1

Tradicionalizem pri slovenski mladini ni izrazit tako kot je konservativizem. Tradicionalizem še najbolj pride do izraza pri vprašanju istospolnih partnerjev kot staršev.

V naslednjem koraku so dane rezultate predrugačili tako, da si je odgovarjajoči prislužil točko za vsako soglašanje s tradicionalnim stališčem ali nasprotovanje tradicionalnim stališčem. Indeks tradicionalizma je seštevek tradicionalnih opredelitev do treh postavljenih vprašanj (razteza se od 0 do največ 3 točke);

Število točk za tradicionalizem	%
0.00	41,9
1.00	43,1
2.00	12,8
3.00	2,1

Ko so nadalje v raziskavi ugotavljali povezavo med indeksi z levo-desno distribucijo in odnosa do določenih političnih strank so ugotovili, da je povezava najbolj opazna pri konservativizmu, manj pa pri tradicionalizmu in etnocentrizmu. (Miheljak, 2002: 152 – 153).

5.8 Etnocentrizem pri mladini

Osnovo za določanje etnocentrizma bomo vzeli vprašalnik iz raziskave Mladina 2000.

Naštel/a bom različne skupine ljudi. Povej prosim, katere od njih ne bi želel/a imeti za sosede. (obkroži vse ustrezne odgovore)

ne bi jih želel/a za sosede

Ljudje, ki so bili sodno kaznovani	42,7
Ljudje druge rase	7,0
politični skrajneži	60,3
pijanci	72,9
Čustveno nestabilni ljudje	41,8
Muslimani	19,0
Priseljenci, tuji delavci	16,6
Ljudje z aidsom	24,8
narkomani	75,4
Homoseksualci	39,2
Romi	49,3

Inglehart je vzel sledeče tri opredelitve, odnos do priseljencev, odnos do ljudi z aidsom ter odnos do homoseksualcev na podlagi katerih je izdelal indeks etnocentrizma. Akentiranec lahko prejme točko za vsak izbor (podana je distribucija od 0 do 3). Ko primerjamo pridobljene podatke iz raziskave Mladina 2000 z podatki iz raziskave SJM 2000, ki je bila opravljena v istem času ter na splošni populaciji dobimo sledečo primerjavo.

Točke za etnocentrizem	Mladina 2000	SJM 2000/1
0	50,6	34,9
1	26,1	20,5
2	16,2	24,1
3	7,1	20,4

Iz rezultatov je razvidno da je za splošno populacijo značilna znatno večja stopnja etnocentrizma kot za mlado populacijo. Z leti se stopnja etnocentrizma tako kot stopnja tradicionalizma ter konservativizma povečuje, kar je pa seveda značilnost tudi drugih držav in ne samo Slovenije. (Mihelj, 2002: 149 – 150).

5.9 Stališča do različnih življenjskih področij

V raziskavi mladina 2000 so ugotavljali tudi stališča mladih do različnih življenjskih področij. Visok poudarek daje mladina individualizmu, ki se kaže predvsem v poudarjanju pomena iskanja lastne identitete, svoje poti skozi življenje ter visokem vrednotenju zasebnosti. 48.1% akentiranih se povsem strinja z trditvijo, da je pomembno, da v življenju sam/sama najdeš svojo pot. Izrazite so tudi karijerne in tekmovalne želje, 32.7% akentiranih se povsem strinja z željo po napredovanju in karieri. Opaziti je visoko vrednotenje zunanje podobe, pomembno je biti vitek, lep in biti opazen. Potrošniška mentaliteta je izrazita pri mladini, 32.7% akentiranih meni, da so srečni/srečne, ko kupijo kaj novega. Ko so primerjali rezultate glede na spol so ugotovili večjo naklonjenost žensk do potrošništva in pomembnost zunanjega videza. Manj so pa naklonjene do karierezma in tekovalnosti, manj imajo tudi samozaupanja. Pod »drobnogled« so dali tudi študentsko populacijo, ki kaže visoko tekmovalnost,

karierizem, želijo biti »posebni« a hkrati bolj upoštevajo družinsko mnenje, saj se ne prepuščajo tako intenzivno dejavnostim, ki bi bile v nasprotju z stališči družine. (Ule, Kuhar, 2002: 60 – 61).

Sedaj nas zanimajo tvoja stališča do različnih življenjskih področij. S številkami od 1 do 5 označi stopnjo strinjanja z naslednjimi trditvami. 1 pomeni, da se sploh ne strinjaš, 5 da se povsem strinjaš, 3 pa je nekje vmes. (v vsaki vrstici obkroži ustrezno številko)

Vir: Mladina 2000

Trditve	sploh se ne Strinjam 1	2	3	4	Povsem se strinjam 5
Uživam, če sem opažen/a in spoštovan/a	4,8	12,3	39,7	29,3	13,8
Pomembno mi je, da naredim vtis na druge.	5,6	15,1	38,1	30,2	11,0
Dobra postava je ključ do uspeha na mnogih življenjskih področjih.	16,6	30,0	32,2	15,6	5,5
Potrebujem tekmovanje z drugimi, da preverim, kako dober/ra sem.	24,9	26,4	28,2	14,9	5,6
Sem zelo ambiciozen/na in sem rad/a vedno boljši/a od tekmecev, naj bo v poklicu, športu ali prostem času	16,8	24,6	32,2	19,2	6,4
V življenju želim napredovati in narediti kariero.	2,1	5,9	20,4	38,9	32,7
Kadar kupim kaj novega, sem srečen/na.	2,3	9,1	23,0	32,8	32,8
Kadar pride do nove mode, potem mi moje stare stvari Niso več všeč. Rad/a imam svojo zasebnost.	36,2	30,2	21,1	7,0	5,5
Zelo pazim, da se ne zredim.	1,5	3,4	13,2	30,8	51,2
Rad/a pazim, da se ne zredim.	28,1	23,7	29,8	12,6	5,7
Rad/a sem poseben/na in različen/na od vseh drugih.	20,8	25,2	30,3	15,7	8,0
Brez tekmovalnosti ni uspešne družbe.	17,2	20,5	28,9	23,7	9,7
Dobro se počutim, kadar sodelujem z drugimi.	0,8	1,7	13,4	51,4	32,8
Moja sreča je zelo odvisna od sreče ljudi okrog mene.	5,0	11,6	28,9	34,2	20,4
Moja telesna teža je ravno pravšnja ali celo prenizka.	12,7	17,4	25,3	26,5	18,2
Pripravljen/a sem se odpovedati dejavnostim, v katerih uživam, če se moja družina ne bi strinjala z njimi	29,7	24,5	27,4	11,9	6,5
Rad/a imam, da so stvari stabilne in urejene Spremembe me begajo	7,4	23,2	31,3	27,1	11,0
Prepričan/a sem, da imam veliko dobrih lastnosti.	0,6	4,4	41,8	40,5	12,7
Zadovoljen/na sem s svojo zunanostjo.	1,7	6,1	40,8	39,8	11,7
Pogosto se mi zdi, da ni vredno živeti.	65,6	21,7	7,2	4,1	1,5
Če bi bolj zaupal/a vase, bi bilo moje življenje lažje.	15,7	21,5	30,2	19,5	13,1
V življenju je pomembno, da sam/a najdeš svojo pot.	0,4	1,9	10,7	38,9	48,1
Rad/a bi shujšal/a.	44,4	18,1	15,5	11,1	10,9
V življenju nočem izstopati v nobenem pogledu.	12,8	27,0	42,0	12,6	5,6
Čim bolj so stvari tvegane, tem bolj me navdušujejo.	9,2	19,6	38,9	23,6	8,7
Rad/a tekmujem z drugimi.	18,0	24,5	35,7	16,2	5,6

Ko so podatke razvrstili v skupine so dobili pet različnih skupin. Za prvo skupino je značilno, da je nagnjena k individualizmu in tekmovalnosti. Gre predvsem za mlajše moške, gre za največji delež kar 23,7% anketiranih. Izrazito si želijo napredovati v

življenju in karieri, zadovolji so z svojo zunanostjo in menijo da brez tekmovalnosti ni uspešne družbe. Tekmovalnost jim je v veselje in je mehanizem za preverjanje kako dobri so v primerjavi z drugimi, v šoli se pokaže tekmovalnost pri ocenah ter vpisnih mestih za nadaljevanje izobraževanja.

Drugo skupina je sestavljena iz starejših anketirank, delež je 19,1%. Najbolj izstopa nezadovoljstvo z telesom, kar se kaže v izraziti želji po shujšanju. Ta skupina je zelo netekmovalna, neambiciozna, ne želijo si biti boljši/e od tekmecev in ima zelo majhno željo po ustvarjanju vtisa na druge.

Tretja skupina izraža visoko zadovoljstvo z postavo ter visok pomen potrošništva. Predstavniki te skupine si želijo stabilnost in urejenost, izkazujejo pa majhno željo po tekmovalnosti in izstopanju. Gre za rigidno skupino, njen delež je 21,1%.

Četrta skupina izkazuje podpovprečne vrednosti pri skoraj vseh trditvah. Ne želijo si izstopati biti posebni in so izrazito netekmovalni, ne skrbijo za svojo postavo in izgled, niso ambiciozni. To skupino sestavljajo predvsem moški, delež te skupine je 19,5%.

Četrta skupina je najmanjša sestavlja jo 16,6% akentiranih. Gre za skupino, ki je srečna ko kupuje kaj novega, predstavniki te skupine si izrazito želijo ustvariti vtis na druge. Želijo si več zaupanja vase, so ambiciozni, tekmovalni, radi so posebni, obremenjeni so z postavo in izgledom. To skupino predstavljajo predvsem ženske, gre za skupino, ki je v identitetni krizi. (Ule, Kuhar, 2002: 61 – 63).

5.10 Potrošništvo

V raziskavi Mladina 2000 si intenzivno raziskovali tudi potrošništvo pri mladih. Odnos do nakupovanja je obravnaval sledeč vprašalnik.

Sledi nekaj trditev, ki opisujejo odnos do nakupovanja. Za vsako povej, koliko drži ali ne drži zate osebno. Pri tem številka 1 pomeni, da zate sploh ne drži, 2, da redko drži, 3, da drži včasih, 4, da drži pogosto, 5 pa, da zate vedno drži. (v vsaki vrstici obkroži ustrezno številko)

Trditve	To zame sploh ne drži 1	To zame Redko drži 2	To zame Drži včasih 3	To zame drži pogosto 4	To zame Vedno drži 5
Če je le mogoče, nakupe prepustim komu drugemu.	32,0	24,4	26,7	11,0	5,9
Ko vidim kaj, kar mi je zelo všeč, kupim, čeprav nakupa nisem načrtoval/a.	4,6	17,6	30,0	32,7	15,1
Najraje nakupujem sam/a.	15,5	21,6	21,8	23,5	17,6
Nakupovanje je zame tudi način sprostitve in popestritve neprijaznega vsakdanjika.	17,8	21,0	26,7	21,5	12,9
Nakupovanje mi je v užitek, zato si zanj čas rad/a vzamem.	16,2	20,4	27,0	22,3	14,1
Nakupovanje v dobri družbi je zelo zabavno.	6,3	13,0	22,8	33,9	24,0
Nakupujem samo takrat, kadar zares moram.	14,1	28,6	27,9	18,7	10,7
Preden se odločim za nakup nečesa, v različnih trgovinah primerjam cene in kvaliteto.	8,7	14,9	25,3	31,0	20,1
Rad/a nakupujem skupaj s partnerjem/ko, prijateljem/ico ali drugimi bližnjimi.	4,8	9,7	25,5	36,5	23,5
Rad/a pomerjam ali si ogledujem stvari, tudi če si jih ne nameravam kupiti.	28,7	25,3	19,0	18,0	9,0
Rad/a si ogledujem stvari, načrtujem in sanjarim o tem, da si jih bom nekoč kupila.	11,8	21,9	28,7	25,4	12,1
Ko pomerjam kopalke, sem nezadovoljen/na s svojo postavo, ki jo gledam v ogledalu.	26,7	23,6	27,6	14,0	8,1
Vsak nakup dobro premislim in pretehtam.	8,9	18,0	36,6	25,7	10,8

Nakupovanje mladim predstavlja užitek, zadovoljstvo, kupujejo stvari, ki so jim všeč. Veliko si ogledujejo stvari in sanjarijo o nakupih tudi če si jih ne nameravajo kupiti, nakupovanje je mladim v užitek, toda nakupi so večinoma racionalni. Potrošništvo postaja pri mladih čedalje pomembnejše, postaja vrednota, oblika druženja in preživljanja prostega časa. Mladi najraje kupujejo obleke, kar je navedlo 66% odstotkov akentirancev, sledijo hrana in pijača, parfumi, kozmetika, glasbeni nosilci ter čevlji. Gre za dobrine, ki so povezane z razkazovanjem in uveljavljanjem. Dobrine so pomembne za konstrukcijo identitete mladostnika v okviru določene vrstniške skupine. Moški so manj zainteresirani za nakupovanje kot ženske (moški so med devetnajstimi interesi nakupovanje uvrstili šele na 16 mesto).

5.11 Odnos do telesa

Najmanj petina slovenske mladine vrednoti svoj odnos do telesa kot zelo pomembnega. Oblika telesa je v pozno modernih družbah pridobila na veljavi. Mladi morajo imeti »privlačno« oblikovana telesa. »Telo in telesne aktivnosti v širšem

smislu predstavljajo sredstvo za konstrukcijo identitete.« (Ule, Kuhar 2002: 63). Telo je postalo pomembno predvsem zaradi individualizacije, z njim se samopredstavljamo, zunanji izgled je postal zelo pomemben. Sama Mladost in mladostnost je postala vrednota, biti mlad in mladosten je postal družben ideal.

Eden od vzrokov za tako vrednotenje telesa je v zmožnosti nadzoru telesa, upravljanju. Mladi nimajo veliko področij upravljanja, telo jim postane fiksacija ravno zato jim telo zagotavlja gotovost skozi visoko stopnjo nadzora. Telesno identiteto mladih v Sloveniji so merili z sledečimi enajstimi spremenljivkami;

- skrb za zunanji videz
- zanimanje za šport in rekreacijo
- pogostost ukvarjanja s športom
- dobra postava je ključ do uspeh na mnogih življenjskih področij
- pomembno mi je, da naredim vtis na druge
- zelo pazim, da se ne zredim
- moja telesna teža je ravno pravšnja ali celo prenizka
- zadovoljen/na sem s svojo zunanostjo
- če bi bolj zaupal/a vase, bi bilo moje življenje lažje
- rad/a bi shujšal/a
- ko pomerjam kopalke sem nezadovoljen/na s svojo postavo, ki jo gledam v ogledalu.

Glede na rezultate spremenljivk so izluščili štiri skupine. V prvo skupino sodijo mladi, ki kažejo nadpovprečno zanimanje za šport in ukvarjanje s športom. Nadpovprečno so zadovoljni s svojo postavo in težo, tudi pri pomerjanju kopalke, nimajo želje po hujšanju. To skupino so poimenovali - zadovoljni športniki.

V drugo skupino sodijo mladi, ki so neobremenjeni s težo in postavo, nimajo želje po hujšanju. Kar jih loči od skupine »zadovoljnih športnikov« je nezanimanje za šport. Podpovprečno vrednost se pokaže še pri spremenljivki – pomembno mi je narediti vtis na druge. To skupino so poimenovali - pasivni neobremenjeni.

V tretjo skupino spadajo mladi, ki menijo, da je dobra postava ključ do uspeha na mnogih življenjskih področij, osredotočeni so na skrb za zunanji videz. Pazijo na svojo težo, so nadpovprečno zadovoljni s svojo težo in posledično ne čutijo želje po hujšanju ter ukvarjanju s športom. Ustvariti vtis na druge se jim zdi zelo pomembno.

Menijo da če bi bolj zaupali/le vase, bi bilo njihovo življenje lažje. To skupino so poimenovali – po nepotrebnem obremenjeni.

V četrto skupino pa spadajo mladi, ki si močno želijo shujšati in niso zadovoljni z svojo težo ter postavo, ko pomerjajo kopalke. Pri tej skupini je izrazito nezadovoljstvo z njihovo zunanostjo, pazijo da se ne zredijo a je kljub temu njihovo ukvarjanje s športom podpovprečni. Prepričani so, da bi za njih življenje bilo lažje če bi bolj zaupali/le vase. To skupino so poimenovali – obremenjeni s problemi.

Ko pridobljen podatke razdelimo po spolu ugotovimo, da je v prvi skupini kar štirikrat več moških kot žensk, v drugi skupino pa trikrat več žensk kot moških. V ostalih skupinah ni prihajalo do takih razlik.

Na podlagi pridobljenih podatkov je bila opravljena faktorska analiza, ki je izpostavila sledeče faktorje:

- *zadovoljstvo*, ki pojasnjuje zadovoljstvo s postavo v kopalkah, težo ter lastno zunanostjo
- *športnost*, ki pojasnjuje zanimanje za šport in rekreacijo ter pogostost ukvarjanja s športom
- *pomembnost*, ki pojasnjuje pomembnost narediti vtis na druge, dobre postave kot ključa na mnogih življenjskih področjih (Ule, Kuhar, 2002: 63– 67).

»Faktor zadovoljstvo je v negativni korelaciji z ženskim spolom in v pozitivni z moškim. Za športnost velja ravno obratno. Tudi med posameznimi faktorji obstaja povezanost. Najbolj zanimiva je povezanost med zadovoljstvom in športnostjo: več kot se anketiranci ukvarjajo s športom oz. zanimajo zanj, bolj so neobremenjeni s postavo, težo, videzom oz. bolj so zadovoljni s svojim telesom in obratno. Povezanost obstaja tudi med tem, da manj, ko so anketiranci zadovoljni s svojim telesom, bolj se strinjajo z načelnimi stališči o pomenu zunanjega videza.« (Ule, Kuhar 2002: 66).

5.11 Pomen družbeno korektnih vrednot in problemi sodobne mladine pri procesu individualizacije

Za moški del raziskave Mladina 2000 je značilno, da so usmerjeni k »tradicionalnim moškim interesom« kot so npr.; šport, zabava, tehnika. Na drugi strani pa za ženske velja, da se zanimajo za »tipično ženske interese« npr.; nakupovanje, zunanji izgled. Ženske so opazno bolj zaskrbljene glede zaposlitve kot pa moški, saj je za mlado žensko težje dobiti službo in jo posledično tudi ohraniti. Sodobna družba je družba tveganja, posameznik je izpostavljen mnogim tveganjem zaradi nestanovitne povezave med zahtevami in dejanji.

»V analizi vrednostnega prostora narašča pomen »družbeno korektnih« vrednot (zdravje, red in stabilnost, družinsko življenje). Kot kažejo naši rezultati, se v vrednostnem prostoru spet krepí spolna dihotomija na bolj moške vrednote (želja po moči, oblasti, materialih dobrinah) in bolj ženske vrednote (ekspresivne vrednote, kot so kreativnost, svoboda, vznemirljivo življenje, resnično prijateljstvo).« (Ule, Kuhar 2002: 71).

Vrednotne usmeritve so v sodobni družbi potencialno tvegane in pogojne, saj je razmerje med pričakovanji družbe in tem kar lahko posameznik sam da ali postori, izpostavljeno mnogim tveganjem. Mladino denar, status in kariera več ne navdaja z občutkom zapolnitve njihovih potreb. Mladina ima rastoče potrebe po samooblikovanju ter samonajdenju, sprašujejo se o lastnih željah in samopodobi. Posledično se ukvarjajo z ekstremnimi športi, avanturističnimi potovanji, religijo, konstantnim spreminjanjem lastnega stila itd. »Vrednotni sistem individualizacije vsebuje tudi zametke nove etike, ki sloni na »dolžnosti do samega sebe«. To se zdi popolno nasprotje tradicionalni etiki, ki je slonela na dolžnosti do drugih in družbene celote.« (Ule, Kuhar 2002: 72). Posledično se sodobna slovenska mladina zdi marsikomu egoistična in narcisoidna. V veliki meri je za tak odnos kriva želja mladine po samo-pojasnitvi, ta se izkazuje skozi iskanje novih družbenih vezi v družini, med prijatelji, v javnosti in na delu.

Mladi spreminjajo identiteto in socialne vloge. Razlog tiči v procesu individualizacije ter drugačnih ekonomskih razmerah, posledično mladi prevzemajo tako imenovane

»prevzeto identiteto«, kar pomeni, da mladina nereflektivno prevzema identitete. Sodobna mladina se ne sooča s socialnimi ponudbami identitet. Beck pravi da se mladi z individualizacijo osvobajajo tradicionalnih vezi, toda na drugi strani postajajo čedalje bolj odvisni od drugih socialnih institucij na katere praktično ne morejo vplivati. Mladi individualizacijo čedalje redkeje gradijo na stabilnih in zavezujočih odnosih. (Beck v Ule, Kuhar 2002: 73-74).

6 SKLEP

Proces individualizacije, značilen za razvite zahodne družbe ob koncu 20. stoletja, je prinesel velike možnosti za uveljavitev avtonomije, samoodločanja posameznikov, vse več fleksibilnosti ter številne možnosti izbir, kar se odraža tudi na področju vrednot. V osemdesetih letih je bila slovenska mladina eden od nosilcev družbenih sprememb. Spremenila se je politična podoba države, prišlo je do liberalizacije trga in politične miselnosti. Slovenija je vstopila v poindustrijsko moderno obdobje.

Slovenska mladina devetdesetih je obremenjena predvsem z osnovnimi eksistenčnimi problemi. Pojavil se je problem brezposelnosti, ki je pri mladini še posebej razvit in to kljub čedalje višji izobrazbi. Generacijski konflikt je stopil v ozadje, v ospredju so ekonomski problemi. Mlade več ne zanima idealizem in politika, temveč visoko vrednotijo zasebnost in niso pripravljeni sprejemati tveganj. Umaknili so se iz javnosti v zasebni mikro svet in ponovno našli oporo v družini. Varovanje zasebnosti in obrat mladine k vsakdanjem svetu pa ni samo značilnost Slovenije, temveč se pojavlja tudi pri drugih razvitih državah. Sodobna mladina oblikuje vrednotni sistem kot vzpostavljanje ravnovesja med pričakovanji družbe in osebnimi pričakovanji. Današnja slovenska mladina je neizrazita, saj se glede na mladino sedemdesetih in osemdesetih letih, ne trudijo skozi življenjske strategije preseči mladost. Vračanje v zasebnost pospešuje tudi informacijska tehnologija. Za mlade v današnjem svetu je značilno, da imajo fluiden, neorganiziran in ponavadi nehierarhiziran sklop vrednot, ciljev in idealov, ki jih je težko pojmovno identificirati. Mladi niso več tako močno, kot prehodne generacije, vezani na vrednote.

»Zato danes lahko le pogojno govorimo o dobro zarisanih vrednotah mladih in o najbolj priljubljenih vrednotah in ciljih. Podobno velja za »nevrednote«. Tako tisto, kar mlade privlači, kot ono, kar jih odbija, je odvisno od konteksta, od vsakokratne situacije, skupinskih povezav, informiranosti, osebnih kvalitet posameznika.« (Ule, 2000: 72).

Mladi niso več osredotočeni na vrednote, ki bi iskale oporo v ideologijah, temveč na vrednote, ki so vezane na zasebno življenje. Pomembna jim je kvaliteta vsakdanjega življenja, materialna ter socialna varnost, poklicno uveljavljanje in samorealizacija,

prijateljstvo, zdravje, mir, družina ter osebna svoboda. Vrednote mladih so čedalje manj »tipično« mlade, saj se opirajo na vrednote odraslih.

Za predhodne generacije je bilo značilna vrednotna usmerjenost na delo, zaslužek in kariero. Današnja mladina je bolj orientirana k osebni sklopu vrednot, prišlo je do prehoda materialnih in kariernih vrednot k postmaterialnim in osebnostnim vrednotam.

7 LITERATURA IN VIRI

Kren Obran, T. (1995): »Vrednote mladih med ideali kulture in resnico«. Didakta, Radovljica

Ule Nastran, M. (1997): »Temelji socialne psihologije«. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.

Ule, M. (2000): »Otroci svobode ali vrednotni obrat mladih v devetdesetih«. V: Ule, M. (ur.): *Socialna ranljivost mladih*. Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije in Založba ARISTEJ, Maribor.

Miheljak, V. (2002); »Mladi kot subjekt in objekt politike«. V: Miheljak, V. (ur): *Mladina 2000: slovenska mladina na prehodu v tretje tisočletje*. Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Urad RS za mladino in založba ARISTEJ, Maribor.

Ule, M. (2002); »Mladina: fenomen dvajsetega stoletja«. V: Miheljak, V. (ur): *Mladina 2000: slovenska mladina na prehodu v tretje tisočletje*. Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Urad RS za mladino in založba ARISTEJ, Maribor.

Ule Nastran, M. (1996); »Sociološki oris mladosti/mladine«. V: Ule Nastran, M. (ur): *Mladina v devetdesetih: analiza stanja v Sloveniji*. Narodna in univerzitetna knjižnica Ljubljana

Nastran Ule, M. (1996); »Vrednote«. V: Ule Nastran, M. (ur): *Mladina v devetdesetih: analiza stanja v Sloveniji*. Narodna in univerzitetna knjižnica Ljubljana

Nastran Ule, M. (1996); »Življenjski stili, (sub)kulture«. V: Ule Nastran, M. (ur): *Mladina v devetdesetih: analiza stanja v Sloveniji*. Narodna in univerzitetna knjižnica Ljubljana

Ule, M. (2000): »Mladi v družbi novih tveganj in negotovosti«. V: Ule, M. (ur.): *Socialna ranljivost mladih*. Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije in Založba ARISTEJ, Maribor.

Ule, M. (1988): »Mladina in ideologija«. Delavska enotnost, Ljubljana

Gillis, J. R. (1999): »Mladina in zgodovina« Aristej, Šentilj

Miheljak, V. (1996); »Politična kultura«. V: Ule Nastran, M. (ur): *Mladina v devetdesetih: analiza stanja v Sloveniji*. Narodna in univerzitetna knjižnica Ljubljana

Ule, M. (1995): »Mladost ob koncu tisočletja«. V: Pogačnik, A. (ur): *Pri(e)hodnost mladine*. DZS d.d., Ljubljana

Ule, M. (1995): »Odraščanje v Sloveniji«. V: Pogačnik, A. (ur): *Pri(e)hodnost mladine*. DZS d.d., Ljubljana

Miheljak, V. (1995): »Mladina vrača pogled«. V: Pogačnik, A. (ur): *Pri(e)hodnost mladine*. DZS d.d., Ljubljana

Ule, M. (1999): »Stoletje mladine: spremna študija«. V: Gillis, J. R. (1999): »*Mladina in zgodovina*« Aristej, Šentilj

Potočnik, V. (1998): »Mladi proti letu dva tisoč«. V: Baligač, A. (ur): *Mladi, ulica, prihodnost*. Salve d.o.o., Ljubljana

Haralambos, M. in Holborn, M. (1999): »Sociologija, teme in pogledi«. DZS d.d., Ljubljana

Ule, M. (1989): »Mladina – za modernizacijo slovenske družbe«. Marksistični center CK ZKS, Ljubljana

Toš, N. (1999): »Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1990-1998«. Univerza v Ljubljani - Fakulteta za družbene vede, Ljubljana

Flere, S., Kerševan M. (1995) »Religija in (sodobna) družba: Uvod v sociologijo religije«. Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

Turnšek N., Uhan S., Gregorič M., (1999): »Vrednotne orientacije Slovencev v obdobju od leta 1991 do leta 1997«. Projekt SGRS, Ljubljana

Ule M., Kuhar M., (2003): » Mladi, družina, starševstvo: Spremembe življenjskih potekov v pozni moderni«. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana

Musek J., (1995) »Ljubezen, družina, vrednote«. Educy d.o.o., Ljubljana

Musek, J., (1995): »Družina in vrednote«. V: Ramovš, J. (ur.): *Družina zbornik predavanj na osrednjih strokovnih prireditvah v Sloveniji v letu družine*. Inštitut Antona Trstenjaka za psihologijo, logoterapijo in antropohigieno , Ljubljana.

Javornik, M. (ur.) (1997): *Veliki splošni leksikon: v osmih knjigah*. DZS, Ljubljana.

Švab, A. (2001): *Družina: od modernosti k postmodernosti*. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.